

С. М. Фролов,

д. е. н. професор, завідувач кафедри фінансів, Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми

О. І. Чоботар,

аспірант кафедри фінансів, Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

S. Frolov,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine» Sumy

O. Chobotar

PhD Student, State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine» Sumy

ESSENCE OF FINANCIAL SECURITY AND ITS PLACE IN INTERNATIONAL BUSINESS

У статті дослідженні сутності фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та його місця в ресурсному забезпеченні.

По-перше, автор проаналізував Зовнішньоекономічний баланс України за останні 9 років. Цей аналіз показує значимість проведення експортно-імпортних операцій для держави. Процес міжнародної торгівлі починається з підприємств. Тому потрібно визначити, що грає ключову роль в діяльності зовнішньоекономічних підприємств. Для цього автор розглянув основні складові ресурсного забезпечення, які мають безпосередній вплив на отримання прибутку. Важливу роль для підприємства має саме фінансове забезпечення. Подальше дослідження автор присвячує дослідженню сутності фінансового забезпечення зовнішньоекономічного підприємства. Невід'ємною частиною даного забезпечення автор виділяє фінансові ресурси і фінансовий потенціал і знаходить зв'язок між даними категоріями.

Автор пропонує власне тлумачення поняття фінансове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Розділяє поняття фінансового забезпечення, фінансових ресурсів і фінансового потенціалу та встановлює їх взаємозв'язок.

Abstract – The purpose of writing of article consists in research of essence of financial security of foreign economic activity and its place in resource providing.

First, the author analysed the External economic balance of Ukraine for the last 9 years. This analysis shows the importance of carrying out export-import transactions for the state. Process of international trade begins with the enterprises. Therefore it is necessary to define that plays a key role in activity of the external economic enterprises. For this purpose the author considered the main components of resource providing which have direct influence on receiving profit. For the enterprise financial security has an important role. The author devotes the subsequent research to research of essence of financial security of the external economic enterprise. The author allocates with an integral part of this providing financial resources and financial potential and finds communication between these categories.

The author offers own interpretation of concept financial security of foreign economic activity. Shares the concept of financial security, financial resources and financial potential and establishes their interrelation.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, фінансовий потенціал.

Keywords: foreign economic activity, financial security, financial resources, financial potential.

Постановка проблеми. За рахунок міжнародної торгівлі, підприємства отримують можливість не лише збільшити свої прибутки, але і підвищити свій рівень конкурентоспроможності, брати участь у міжнародному русі товарів, послуг та капіталу. Проте у сучасних умовах динамічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності зростають і вимоги споживачів до пропонованого товару. Така тенденція є зрозумілою, оскільки міжнародному ринку характерний високий рівень конкуренції. Рівень конкурентоспроможності іноземної продукції на світовому ринку зазвичай визначається технологічним та інтелектуальним забезпеченням, яке ґрунтується на новітніх розробках та прогресивних технологіях. Але ключову роль у ресурсному забезпеченні слід відводити все ж фінансовому, тому що саме цей вид забезпечення може перетворюватись в будь який інший.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У економічній літературі проблему фінансового забезпечення досліджували такі науковці як: М. Французова [6], С. Гладій [1], І. Козій [3], Д. Олійник [4], К. Кватернюк [2], А. Соколов [5] та інші. Проте не зважаючи на здобутки вчених у наукових роботах залишається невирішеним питання, щодо тлумачення сутності поняття «фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності». Малодослідженою також залишається система взаємодії даного поняття з фінансовими ресурсами та потенціалом.

Метою статті є уточнення сутності фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності; визначення місця фінансового забезпечення у структурі ресурсного забезпечення; розмежувати поняття «фінансове забезпечення», «фінансові ресурси» та «фінансовий потенціал» і знайти їх взаємозв'язок.

Виклад основного матеріалу. Значну роль для української економіки відіграє зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД). Це пріоритетний напрямок державної політики, який сприяє розвитку економічного клімату країни та створює привабливі умови для залучення зарубіжних капіталів. Для більш чіткого уявлення впливу міжнародної торгівлі на економіку країни розглянемо зовнішньоекономічний баланс країни за 2005 – 2013 рр. (табл. 1)

Таблиця 1. Зовнішньоекономічний баланс України за 2005 – 2013 рр. [7]

	Номінальний ВВП за рік, млн. грн.	Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг		Сальдо (експорт - імпорт)	
		млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП
2005	441452	227252	51.5	-223555	-50.6	3697	+0.8
2006	544153	253707	46.6	-269200	-49.5	-15493	-2.8
2007	720731	323205	44.8	-364373	-50.6	-41168	-5.7
2008	948056	444859	46.9	-520588	-54.9	-75729	-8.0
2009	913345	423564	46.4	-438860	-48.0	-15296	-1.7
2010	1082569	549365	50.7	-580944	-53.7	-31579	-2.9
2011	1316600	707953	53.8	-779028	-59.2	-71075	-5.4
2012	1408889	717347	50.9	-835394	-59.3	-118047	-8.4
2013	1454931	681899	46.9	-805662	-55.4	-123763	-8.5

Бачимо, що і експорт і імпорт займають значну частку номінального ВВП країни. Окрім того за останні 3 роки спостерігається тенденція переважання імпорту над експортом у досить значних обсягах. Що це може означати? Україна останнім часом інтенсивно збільшує свої закупівлі за кордоном. Можливими наслідками даної ситуації будуть скорочення робочих місць, через зменшення обсягів власного виробництва та тиск на курс гривні.

Для зміни подібної ситуації, потрібно підтримати національного товаровиробника. Та перш за все – чітко усвідомити, що відіграє ключову роль у діяльності підприємств які займаються ЗЕД.

У процесі виробництва, ресурсне забезпечення підприємства має бути на належному рівні та відповідати міжнародним вимогам та стандартам. Лише такі підприємства будуть мати змогу конкурувати на міжнародному ринку та пропонувати якісні товари чи послуги. Єдиним видом забезпечення, яке може в подальшому перетворюватись в залежності від потреб підприємства є фінансове забезпечення. Адже у потрібний момент воно може набувати форму обладнання, матеріалів, кваліфікованих консультацій спеціалістів та ін.. Розвиток ЗЕД країни та підприємств даної сфери багато в чому залежить від використання та наявності фінансового забезпечення.

Для підприємств що займається ЗЕД фінансовий ресурс займає провідне місце, адже кожного дня відбувається рух грошових коштів, зокрема валюти; здійснюються розрахунки з іноземними та вітчизняними партнерами; сплачуються різного роду податкові зобов'язання.

Безперечно у розвитку підприємств міжнародної торгівлі безпосередньо зацікавлені державні та місцеві органи влади. Здійснення експортно-імпортних операцій знаходить своє відображення у платіжному балансі країни. Така форма відображення міжнародних операцій здійснених країною за конкретний проміжок часу визначає основні напрямки подальшого вибору грошово-кредитної, валютної, зовнішньоторговельної політики та ефективного управління державним боргом.

Фінансове забезпечення та його фінансові ресурси ЗЕД важливі не лише для підприємства, а і для регіону в якому воно знаходиться. Бо в першу чергу це робочі місця для населення та сплата податку з доходів фізичних осіб, що наповнює місцевий бюджет. Він має безпосередній вплив на життєвий рівень населення регіону та його потенціал.

Для розуміння процесу ЗЕД та його фінансового забезпечення потрібно почати розгляд з підприємницької діяльності. Для підтвердження вище викладеної думки особливо варто приділити увагу фінансовому забезпеченню та його місцю в загальній групі ресурсного забезпечення.

Діяльність будь-якого підприємства не можливе без ресурсного забезпечення. М. Французова трактує поняття ресурсне забезпечення як «процес мобілізації, накопичення, розподілу ресурсів, а також здійснення планування, контролю, моніторингу та інших процедур, спрямованих на ефективне і раціональне використання ресурсів» [6]. Серед науковців не існує однозначної думки, щодо його складових. Така ситуація пояснюється швидкими змінами у економічному, політичному, технологічному та інших середовищах, що безпосередньо впливають на розвиток та функціонування будь-якої компанії.

Діяльність підприємств на пряму залежить від складу ресурсного забезпечення. Адже якісне ресурсне забезпечення – це основа для успішного функціонування на ринку. Для розуміння значення конкретного виду забезпечення на діяльність суб'єкта господарської діяльності, потрібно чітко усвідомлювати, яку роль воно відіграє у процесі виробництва, чи ефективно використовується та як впливає на остаточний результат діяльності.

Виділимо основні групи ресурсного забезпечення, які знайдуть своє відображення на кожному підприємстві та мають безпосередній вплив на отримання прибутку (рис. 1). Слід зазначити, що групи ресурсного забезпечення можуть змінюватись в залежності від

галузі виробництва. Але ми обираємо стандартній набір ресурсного забезпечення, адже досліджуємо не конкретну галузь виробництва, а загальне бачення проблеми забезпечення.

Рис. 1. Групи ресурсного забезпечення підприємства

Джерело: складено автором

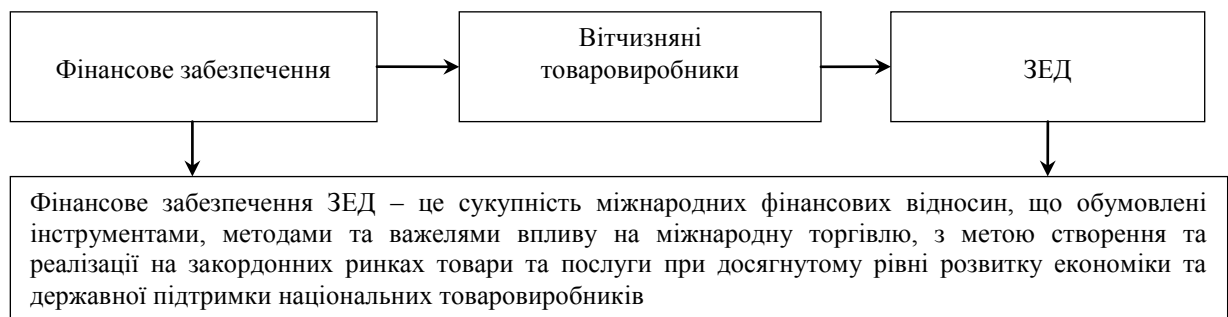
Таким чином, кожне підприємство має у своєму розпорядженні щонайменше шість груп ресурсного забезпечення. Кожна з яких відповідає за свій ресурс, що відіграє значну роль у виробничому процесі. Проведений аналіз дозволяє визначити місце фінансового забезпечення серед приведених складових. Воно є важливою складовою ресурсного забезпечення кожного підприємства. Тому, що саме ця група відповідає за грошові потоки суб'єкта господарювання. Не меншу роль відіграє фінансове забезпечення і на підприємствах які займається ЗЕД. Адже при здійсненні експортно-імпортних операцій можна спостерігати значні грошові потоки.

Для подальшого дослідження потрібно визначитись з поняття «фінансове забезпечення», якому присвячено багато праць науковців. Хотілось би відзначити, що все ж відсутнє однозначне трактування даного поняття з яким би погодились всі вчені. Так С. П. Гладій розглядає фінансове забезпечення як «узагальнюючий метод інвестування через фінансові форми як конкретні прояви категорій фінансової сфери, зовнішнього вияву механізму та його структурних елементів. Виділяє такі методи інвестування: повне самофінансування, лізинг, селінг, акціонерне, венчурне, кредитне, бюджетне та змішане фінансування» [1]. Але існує і інша думка, І. С. Козій пише, що фінансове забезпечення є складовою фінансового механізму та «передбачає формування та використання фінансових ресурсів підприємств за допомогою оптимізації співвідношення всіх його форм і дає змогу створити такі обсяги фінансових ресурсів господарської діяльності, від яких підприємство мало б змогу функціонувати не тільки безбитково, але і підвищувати ефективність діяльності та зміцнювати економіку країни загалом» [3, с. 226].

Бачення Д. С. Олійника на визначення поняття фінансове забезпечення дещо відрізняється від попередніх. На думку автора це «організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів і нормативно-правового забезпечення» [4, с. 12]. Проаналізувавши тлумачення авторів можемо виділити ключові ознаки кожного з понять:

- узагальнюючий метод інвестування, що діє через фінансові форми;
- процес залучення та ефективного використання фінансових ресурсів;
- процес організації фінансування, для подальшої ефективної діяльності.

Узагальнюючи вищенаведені визначення, можемо зробити висновок, що фінансове забезпечення – це система фінансових відносин, які здійснюються за допомогою залучення та використання фінансових ресурсів. З огляду на те, що наше досліджено зосереджено на здійсненні міжнародної торгівлі, то будемо підходити до даного поняття з даної точки зору. При ЗЕД підприємств фінансове забезпечення буде відображати економічну взаємодію та відносини саме у грошовій формі (фінансових ресурсів). Шляхом узагальнення специфіки досліджуваних міжнародних відносин підприємств сформовано визначення фінансового забезпечення ЗЕД (рис. 2)

Рис. 2. Схема узагальненого визначення сутності поняття «Фінансове забезпечення ЗЕД»

Джерело: розроблено автором

Виходячи з зазначеного визначення чітко усвідомлюємо, що його складовою є фінансові ресурси. Деякі науковці ототожнюють поняття фінансового забезпечення з фінансовими ресурсами. Що на нашу думку є недоцільним.

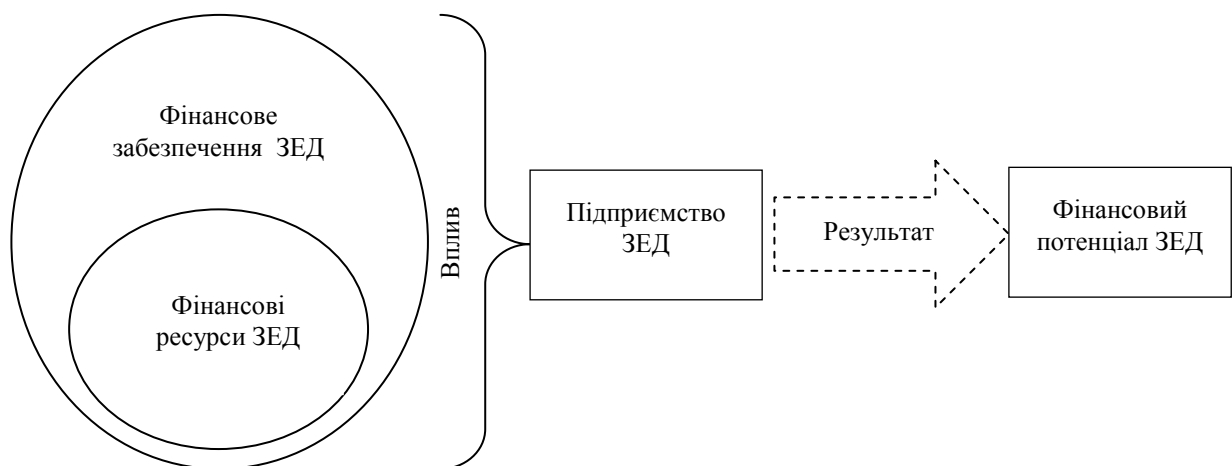
Ми підтримуємо погляд К. Кватернюк, яка розділяє фінансові ресурси на дві групи. Перша характеризує економічний зміст поняття фінансові ресурси, сюди відносять: грошові кошти та фонди, грошові надходження та нагромадження, грошовий потік, активи і грошовий капітал. Наступна група відображає підходи щодо цільового призначення фінансових ресурсів, такі як: покриття витрат, виконання зобов'язань, отримання доходу, виробничий та соціальний розвиток, забезпечення розширеного відтворення. Обидві групи ресурсів постійно з'являються у діючих підприємств. Також К. Кватернюк пропонує тлумачити поняття фінансові ресурси ЗЕД підприємства як «сукупність грошових коштів, структурованих на основі кількісних та якісних критеріїв за обсягами й джерелами фінансових ресурсів, що акумулюються для забезпечення ефективної реалізації та розвитку зовнішньоекономічної діяльності з метою отримання валютного доходу» [2, с. 104].

Виходячи з вище сказаного, поняття фінансові ресурси є основним елементом фінансового забезпечення.

Деякі науковці не розмежовують поняття фінансові ресурси та фінансовий потенціал. Розуміючи при цьому сукупність наявних та накопичених фінансових ресурсів, які можуть бути використані у потрібний момент часу для власних потреб. При цьому існує чітке розуміння фінансового потенціалу.

О.В. Соколов у своїй праці характеризує фінансовий потенціал підприємства як «наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства» [5, с. 81]. Отже, із вище зазначеного слідує що фінансові ресурси володіють лише однією характеристикою фінансового потенціалу. У даному випадку вони представляють сукупність грошових коштів. При цьому фінансовий потенціал має ще ряд характеристик, які не притаманні фінансовим ресурсам. Такі як: здатність до збільшення обсягів фінансових ресурсів, можливе отримання додаткових ресурсів, реалізація потенційних та прихованих резервів та ін..

Таким чином, поняття фінансовий потенціал ми не можемо ототожнювати з фінансовими ресурсами. Але постає логічне запитання, що стосується місця даних понять та їх взаємодії у економічних відносинах. Для того, щоб наочно продемонструвати взаємодію та місце кожного із зазначених термінів у здійсненні ЗЕД підприємств пропонуємо поглянути на рисунок 3.

Рис. 3. Фінансове забезпечення та місце в ньому фінансових ресурсів та фінансового потенціалу ЗЕД

Джерело: розроблено автором

Відповідно зображеної схеми, фінансове забезпечення ЗЕД включає в себе поняття фінансових ресурсів. Їхній загальний вплив на діяльність підприємства безпосередньо відображається на результаті діяльності. А отриманий результат і є можливістю нового інвестування, залучення коштів, розширення ресурсної бази та ін. факторів, що відіграють значну роль у розвитку підприємства ЗЕД.

Висновки. Виділено основні групи ресурсного забезпечення, що притаманні майже кожному підприємству, особливо це стосується суб'єктів господарювання які займаються міжнародною торгівлею.

Запропоноване авторське визначення сутності поняття фінансового забезпечення ЗЕД.

Чітко розмежовані поняття: фінансове забезпечення, фінансові ресурси та фінансовий потенціал у ЗЕД. Встановлена межа між даними категоріями та зрозумілий взаємозв'язок.

Таким чином, можемо стверджувати, що ефективне функціонування фінансового забезпечення ЗЕД є однією з ключових передумов, що визначає темпи та результати розвитку обраної діяльності в сучасних умовах.

Література

1. Гладій, С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління [Електронний ресурс] / С. Гладій // Наука

- молода. – 2005. – № 3. – Режим доступу : http://www.library.tane/edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf.
2. Кватернюк, К. Особливості формування фінансових ресурсів зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства [Текст] / К.Кватернюк // Галицький економічний вісник. – 2012. – №1(34). – С.102-108
3. Козій, І. С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму [Текст] / І. С. Козій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 223–229.
4. Олійник, Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва [Текст] / Д. С. Олійник // Автореф. дис. канд. екон. наук. – К., 2003. – 17 С.
5. Соколов А. В. Методические подходы к оценке использования потенциала предприятия [Текст] / А. В. Соколов // Научные труды VIII Международной научно-практической конференции "Фундаментальные и прикладные проблемы приборостроения, информатики и экономики. Книга "Экономика и управление". – Ч. 2. – М., 2005. – С. 80–82.
6. Французова, М. А. Сущность ресурсного обеспечения деятельности организации [Электронный ресурс] / М. А. Французова // Транспортное дело России. – 2008. – № 3. – Режим доступа : http://www.morvesti.ru/archive/tdr/element.php?IBLOCK_ID=66&SECTION_ID=1352&ELEMENT_ID=2991
7. Экспорт и импорт Украины [Электронный ресурс] / Статистичні дані. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp.php>

References

1. Hladii, S. (2005), “Financial investment mechanism innovation development: theoretical and methodological approach to the management”, *Nauka moloda*, [Online], no. 3, available at: http://www.library.tane/edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf (Accessed 3 May 2014)
2. Kvaterniuk, K. (2012), “Features of formation of the financial resources of foreign activities building enterprise”, *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 1(34), pp. 102-108.
3. Kozii, I. S. (2008), “The place and importance of financial security in the structure of the financial mechanism”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 18.9, pp. 223–229.
4. Oliinyk, D. S. (2003), “Financial support for agricultural production”, PhD. in Economics Thesis, *Finansy`, groshovy`j obig i kredy`t*, Insty`t agrarnoyi ekonomiky` UAAN, Kyiv, Ukraine.
5. Sokolov A. V. (2005), “Methodological approaches to assessing the use of enterprise potential”, *Nauchnyie trudyi VIII Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii* [Scientific works of the VIII International Scientific and Practical Conference], *Fundamentalnyie i prikladne problemyi priborostroeniya, informatiki i ekonomiki. Kniga “Ekonomika i upravlenie”* [Fundamental and applied problems of instrumentation, computer science and economics. Book “Economics and Management”], Moskva, Rossiya, pp. 80–82.
6. Frantsuzova, M. A. (2008), “Essence resource obespechenyya activities of the organization”, *Transportnoe delo Rossii*, [Online], vol. 3 available at: http://www.morvesti.ru/archive/tdr/element.php?IBLOCK_ID=66&SECTION_ID=1352&ELEMENT_ID=2991 (Accessed 6 May 2013).
7. Minfin (2014), “Jeksport i import Ukrainy”, available at: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp.php> (Accessed 3 May 2013).